

การวิเคราะห์โซ่อุปทานส่วนต้นน้ำของข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงด้วย SCOR Model

UPSTREAM SUPPLY CHAIN ANALYSIS OF SANGYOD MUANG PHATTHALUNG RICE USING SCOR MODEL

มฤดี จันทรรัตน์¹ และวิวัฒน์ ไม้แก่นสาร²

Monruedee Chantharat¹ and Viwat Maikaensarn²

^{1,2}คณะนวัตกรรมการจัดการเกษตร สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์

^{1,2}Faculty of Innovative Agricultural Management, Panyapiwat Institute of Management

Received: October 9, 2018 / Revised: November 7, 2018 / Accepted: November 12, 2018

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาโซ่อุปทานของข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง และวิเคราะห์โซ่อุปทานส่วนต้นน้ำของข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงด้วย SCOR Model โดยเก็บข้อมูลจากประชากร 2 กลุ่ม ได้แก่ ผู้รวบรวมข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงที่คัดเลือกโดยศูนย์วิจัยพันธุ์ข้าวจังหวัดพัทลุง จำนวน 7 กลุ่ม และเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงที่เป็นสมาชิกในกลุ่มของผู้รวบรวมมีจำนวนตัวอย่าง 69 ราย

ผลการวิจัยพบว่า โซ่อุปทานของข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง ประกอบด้วยเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง (ต้นน้ำ) ทำการปลูกข้าว และข้าวจะถูกรวบรวมโดยผู้รวบรวมนำส่งโรงสีข้าวเพื่อแปรรูปเป็นข้าวสาร (กลางน้ำ) จากนั้นผู้รวบรวมจะทำหน้าที่จัดจำหน่ายทั้งส่งและปลีกภายใต้ตราสินค้าของตนเองต่อไป (ปลายน้ำ) ผลการวิเคราะห์โซ่อุปทานส่วนต้นน้ำตามมิติของ SCOR Model ในแต่ละหน้าที่เป็นดังนี้ 1) กระบวนการวางแผนพบว่า เกษตรกรไม่สามารถคาดการณ์ปริมาณผลผลิตที่แน่นอนในแต่ละปีได้ เนื่องจากปริมาณผลผลิตจะขึ้นอยู่กับภัยธรรมชาติ และไม่ทราบข้อมูลปริมาณความต้องการของผู้รวบรวม 2) กระบวนการจัดหาพบว่า เกษตรกรไม่สามารถผลิตพันธุ์ข้าวที่บริสุทธิ์ในปริมาณที่เพียงพอได้ 3) กระบวนการผลิตพบว่า เกษตรกรไม่ได้รับทราบข้อมูลด้านคุณลักษณะของข้าวที่ผู้บริโภคต้องการ ส่งผลให้ไม่สามารถควบคุมคุณภาพของข้าวสังข์หยด และประสบปัญหาทุกภัย ซึ่งเป็นปัจจัยที่ควบคุมไม่ได้ ส่งผลต่อคุณภาพและปริมาณของผลผลิต 4) กระบวนการจัดส่งพบว่า เกษตรกรต้องแบกรับต้นทุนในการขนส่งสูง เนื่องจากเกษตรกรต้องเช่ารถขนส่งและจ้างแรงงานในการลำเลียงด้วยตนเอง ทำให้เกษตรกรมีต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น 5) กระบวนการส่งคืนพบว่า ไม่มีปัญหาในการส่งคืน เนื่องจากผู้รวบรวมจะรับซื้อข้าวทั้งหมดในราคาที่แตกต่างกันตามคุณภาพ จากผลการศึกษามีข้อเสนอแนะดังนี้ 1) เกษตรกรควรรับทราบข้อมูลเชิงคุณภาพและปริมาณที่ผู้บริโภคต้องการ เพื่อจะได้นำมากำหนดแนวทางการผลิตข้าวเพื่อให้ได้คุณภาพและสามารถขายได้ในราคาที่สูงขึ้น โดยผู้รวบรวมสามารถเป็นผู้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมกับเกษตรกรได้ และ 2) ในการพัฒนาศักยภาพของโซ่อุปทานของข้าวสังข์หยดควรมีการสร้างแนวปฏิบัติที่ดีทั้งในส่วนของต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ เพื่อเป็นแนวทางเดียวกันในการผลิตข้าวให้ตรงตามความต้องการของผู้บริโภค

คำสำคัญ: ข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง โซ่อุปทาน SCOR Model

Abstract

This research aims to study the supply chain of Sangyod Mueang Phatthalung Rice and analyze Sangyod Mueang Phatthalung Rice's upstream supply chain using SCOR model. Research data was collected from two groups of research population: The first group consisted of 7 Sangyod Mueang Phatthalung Rice assemblers who were in-depth interviewed by the researchers. The second group consisted of 69 Sangyod Mueang Phatthalung Rice farmers who provided data by responding to a questionnaire sent by the researchers.

The research findings are as follows: The upstream supply chain of Sangyod Mueang Phatthalung Rice consists of the farmers who produce the paddy. Then in the midstream supply chain the paddy from farmers is collected by the assemblers and sent to the mills for hulling into rice. After that, in the downstream supply chain the rice will be distributed to the wholesalers and retailers for sale under their own brand names by the assemblers. The upstream supply chain analysis results under the dimension of each function of SCOR model are as follows: 1) In the planning process, it is found that farmers cannot estimate the annual yield of the paddy because the yield is fluctuated depending on natural disaster. Moreover, the farmers do not know the demand of assemblers. 2) In the procurement process, it is found that the farmers cannot produce high-purity rice seeds in sufficient quantity. 3) In the production process, it is found that the farmers do not have information on characteristics of rice that the consumers desire which resulted in they being unable to control the quality of Sangyod Mueang Phatthalung Rice. Additionally, many paddy fields have been flooded which affect the quality and quantity of the rice. 4) In the delivery process, it is found that farmers have to shoulder high delivery cost because they have to hire the delivery trucks and pay for delivery laborers themselves resulting in higher production cost. 5) In the return process, it is found that there is no problem for this process because the assemblers will buy all paddies at different prices based on their quality. Based on the results, the following recommendations are provided: 1) the farmers should know all information both in terms of quality and quantity of the rice that the consumers need in order to specify production guideline for production of higher quality rice that can get higher selling price; in this case the assemblers can be the information providers; and 2) in order to develop the potential of the supply chain of Sangyod Mueang Phatthalung Rice, all stakeholders should develop the best practice guidelines for upstream, midstream, and downstream supply chains in order to be the same guideline for production of the rice with quality that the customers need.

Keywords: Sangyod Mueang Phatthalung Rice, Supply chain, SCOR Model

บทนำ

ข้าว เป็นสิ่งที่อยู่คู่กับสังคมไทยมานาน ข้าวในแต่ละพื้นที่ในประเทศไทยจะมีลักษณะความโดดเด่น และเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันไปตามลักษณะภูมิศาสตร์ของแต่ละพื้นที่ ปัจจุบันมีข้าวไทยที่ได้รับการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indications) ทั้งสิ้น 9 ชนิด ได้แก่ ข้าวฮางหอมทองสกลวาปี ข้าวเจ้ากเขยเสาไห้ ข้าวเหลืองปะทิวชุมพร ข้าวหอมมะลิสุรินทร์ ข้าวหอมมะลิทุ่งกุลาร้องไห้ ข้าวกำลัสนา ข้าวเหนียวเขาวงกาฬสินธุ์ ข้าวไร่ลิ้มผัวเพชรบูรณ์ และข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง (Rice Department, 2018)

ข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง เป็นข้าวพันธุ์พื้นเมืองของจังหวัดพัทลุงและมีประวัติมาอย่างยาวนาน โดยในสมัยก่อนนิยมปลูกเพื่อรับประทานในครัวเรือนและใช้เป็นของกำนัลให้แก่ญาติผู้ใหญ่และแขกผู้มาเยือนเท่านั้น ซึ่งพันธุ์ข้าวที่ชาวนาปลูกนั้นมีความหลากหลาย ต่อมาศูนย์วิจัยข้าวพัทลุงได้มีการพัฒนาสายพันธุ์ที่ดีและมีความบริสุทธิ์ ในปี พ.ศ. 2530 จากนั้นได้มีการนำพันธุ์มาปลูกทดสอบในโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริน พ.ศ. 2544 และได้ถวายข้าวหอมมือพันธุ์สังข์หยดให้กับสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในวันที่ 24 กันยายน 2546 หลังจากนั้นพระราชดำริให้ฟื้นฟูและสนับสนุนให้มีการปลูกผ่านโครงการผลิตข้าวคุณภาพดีปลอดภัยจากสารพิษครบวงจร ตามแผนยุทธศาสตร์พัฒนาจังหวัด (ปี 2547-2550) จึงเป็นจุดเริ่มต้นให้มีการปลูกอย่างแพร่หลายในจังหวัดพัทลุง (Saeton, 2007)

ข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงมีลักษณะเด่นคือ เป็นข้าวพันธุ์ที่มีความสูงเฉลี่ย 140 เซนติเมตร การแตกกอเฉลี่ย 8.3 กอ/ต้น มีเปลือกเมล็ดข้าวเป็นสีฟาง ข้าวเปลือกมีความยาวเฉลี่ย 9.33 มิลลิเมตร กว้าง 2.11 มิลลิเมตรหนา 1.71 มิลลิเมตร มีเยื่อหุ้มเมล็ดสีแดง (ภาพที่ 1) มีปริมาณอมิโลสต่ำ (14.25%) มีสารอาหารมากมาย ได้แก่ โปรตีน วิตามินบี 2 ฟอสฟอรัส และไนอาซีนสูง (Saeton, n.d.)

ภาพที่ 1 ข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง
ที่มา: Matichon Online (2016)

ด้วยคุณสมบัติที่โดดเด่นทางด้านโภชนาการทำให้ข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงเริ่มเป็นที่รู้จักในหมู่นักสุขภาพ ประกอบกับวิถีชีวิตของคนในปัจจุบันที่ใส่ใจกับอาหารที่รับประทานมากขึ้น เน้นการรับประทานอาหารเพื่อสุขภาพและปลอดภัย ทำให้ข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงมีโอกาสด้านศักยภาพทางการตลาดอย่างมากเพื่อรองรับความต้องการของผู้บริโภคที่สูงขึ้น อย่างไรก็ตามจากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นพบว่า คุณภาพของข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงส่วนใหญ่ยังไม่มีคุณภาพที่ดีมากพอ เช่น พบการปนเปื้อนของข้าวต่างสายพันธุ์ ขาดการรับรองมาตรฐานต่างๆ (เช่น อย. GAP Organic) และต้นทุนสูง

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาใช่อุปทานของข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงในส่วนของต้นน้ำ โดยใช้ SCOR Model เพื่อจะใช้ผลการศึกษาเป็นฐานข้อมูลในการส่งเสริมการผลิตข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงที่มีคุณภาพให้กับเกษตรกรที่มีศักยภาพและเพื่อพัฒนาระบบการบริหารจัดการธุรกิจข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงในส่วนต้นน้ำให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาใช่อุปทานของข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง
2. วิเคราะห์ใช่อุปทานส่วนต้นน้ำของข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง ด้วย SCOR Model

ทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดการจัดการโซ่อุปทาน

การจัดการโซ่อุปทาน (Supply Chain Management) มีความสำคัญในการสร้างความมั่นคงแก่หน่วยธุรกิจ สร้างความได้เปรียบในการแข่งขันอย่างยั่งยืนในโลกธุรกิจปัจจุบันที่มีการแข่งขันกันอย่างรุนแรง เพื่อสามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้อย่างรวดเร็วและสร้างความพึงพอใจสูงสุดให้แก่ลูกค้าด้วยต้นทุนที่เหมาะสม

1. ความหมายของการจัดการโซ่อุปทานหน่วยงาน Supply Chain Council (2010) ได้นิยามไว้ว่า การจัดการโซ่อุปทาน หมายถึง การบริหารแบบเชิงกลยุทธ์ที่คำนึงถึง การเกี่ยวเนื่องหรือความสัมพันธ์กันแบบบูรณาการของ หน่วยงานหรือแผนกภายในองค์กรและคู่ค้าที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นลูกค้าหรือซัพพลายเออร์ในโซ่อุปทาน โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะนำส่งสินค้าหรือบริการตามความต้องการของผู้บริโภคให้ดีที่สุด ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของเวลาหรือคุณภาพ โดยจะบริหารจัดการในเรื่องของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการขององค์กร และคู่ค้าอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ขจัดความล่าช้าในการดำเนินธุรกรรมต่างๆ โดยอาจกล่าวได้ว่าเป็นการบริหารจัดการตั้งแต่ต้นน้ำหรือแหล่งวัตถุดิบในการผลิตชิ้นส่วนต่างๆ ป้อนเข้าโรงงานจนถึงปลายน้ำหรือมือผู้บริโภค (Supply Chain Council, 2010) นอกจากนี้ Simchi-Levi, Kaminsky & Simchi-Levi (2003) ได้ให้ความหมายของการจัดการโซ่อุปทานว่าหมายถึง ชุดของวิธีการจัดการซัพพลายเออร์อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้สินค้าที่ผลิตและจัดจำหน่าย มีปริมาณที่สอดคล้องกัน ส่งไปยังสถานที่ที่เหมาะสม ในเวลาที่เหมาะสม มีต้นทุนการดำเนินงานต่ำ และสามารถสร้างความพึงพอใจให้กับผู้บริโภคได้ และ Verma & Boyer (2010) ได้ให้ความหมายของการจัดการโซ่อุปทานว่าหมายถึง กิจกรรมต่างๆ ตั้งแต่การจัดซื้อวัตถุดิบ และอะไหล่จากซัพพลายเออร์ การกระจายชิ้นส่วนรวมถึงสินค้าสำเร็จรูป และการบริหารความสัมพันธ์กับลูกค้า เพื่อให้เกิดคุณค่าสูงสุดแก่ลูกค้า และสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน โดยในการจัดการโซ่อุปทานนี้จะต้อง

ก่อให้เกิดการประสานงานของหน่วยต่างๆ เพื่อให้การดำเนินงานต่างๆ ที่เกิดขึ้นตลอดโซ่อุปทานมีประสิทธิภาพ

2. ประโยชน์ของการจัดการโซ่อุปทานหากมีการจัดการโซ่อุปทานที่ดีจะส่งผลให้ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานด้านต่างๆ ลดลง และไม่ได้ลดค่าใช้จ่ายในหน่วยธุรกิจของผู้ที่จัดการโซ่อุปทานเท่านั้น แต่ยังเป็นความเป็นไปได้ที่จะลดค่าใช้จ่ายให้กับหน่วยธุรกิจที่เกี่ยวข้องด้วย นอกจากนี้ยังสามารถลดการซื้อทรัพย์สินที่ไม่จำเป็น และสามารถเพิ่มยอดขาย ลดการสูญเสียอีกด้วย (Wongyutthagai, 2008)

3. การจัดการโซ่อุปทานโดยใช้แบบจำลองอ้างอิง การดำเนินงานในห่วงโซ่อุปทาน หรือ SCOR Model (Supply Chain Operation Reference-Model) ซึ่งเป็นแบบจำลองที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดการโซ่อุปทาน โดย SCOR Model ถูกพัฒนาขึ้นตั้งแต่ปี 1996 จากความร่วมมือระหว่าง Supply Chain Council (SCC) ซึ่งเป็นองค์กรอิสระกับบริษัทอุตสาหกรรมต่างๆ มากกว่า 700 บริษัท ซึ่งมีจุดประสงค์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนบริษัทหรือองค์กรที่สนใจในการจัดการโซ่อุปทานและการนำไปปฏิบัติ SCOR Model ถูกพัฒนาขึ้นมาเพื่ออธิบายลักษณะและแสดงให้เห็นกิจกรรมทางธุรกิจทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการตอบสนองความพึงพอใจของลูกค้า และช่วยแก้ปัญหาการขาดภาษามาตรฐานและกรอบการทำงานเดียวกันในการพัฒนาโซ่อุปทาน ส่วนประกอบของแบบจำลองอ้างอิงที่ช่วยแก้ปัญหาเหล่านี้คือ มีการกำหนดกระบวนการทำงานต่างๆ ให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน และมีโครงสร้างแสดงความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการ นอกจากนี้ในแบบจำลองอ้างอิงการดำเนินงานยังมีการกำหนดตัวชี้วัดสำหรับวัดประสิทธิภาพในแต่ละกระบวนการเพื่อกำหนดให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน และยังมีการเสนอวิธีการปฏิบัติงานที่ดีที่สุดในแต่ละกระบวนการเพื่อที่จะให้บริษัทหรือองค์กรสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ SCOR Model ประกอบด้วย 5 กระบวนการหลักที่ประกอบกันเป็นโซ่อุปทาน ได้แก่ 1) กระบวนการวางแผน (Plan) เป็นกระบวนการที่กำหนดที่สร้างความสมดุลระหว่างอุปสงค์

และอุปทาน (Demand and Supply) 2) การจัดหา (Source) เป็นกระบวนการที่ทำหน้าที่จัดหาสินค้าและบริการให้สอดคล้องกับแผนหรืออุปสงค์ 3) การผลิต (Make) เป็นกระบวนการที่ทำหน้าที่เปลี่ยนสินค้าให้อยู่ในรูปสินค้าสำเร็จรูปเพื่อให้สอดคล้องกับแผนหรืออุปสงค์ 4) การส่งมอบ (Deliver) เป็นกระบวนการที่ทำหน้าที่จัดเตรียมสินค้าสำเร็จรูปและบริการให้สอดคล้องกับแผนหรืออุปสงค์ กระบวนการส่งมอบจะรวมถึงการจัดการคำสั่งซื้อ การจัดการขนส่ง และการจัดการกระจายสินค้า และ 5) การส่งคืนสินค้า (Return) เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการคืนหรือการรับสินค้าคืนไม่ว่าจากเหตุผลใด (Supply Chain Council, 2010)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การจัดการโซ่อุปทานของสินค้าเกษตรหลายๆ ชนิดได้รับความสนใจที่จะทำการศึกษาจากนักวิจัยหลายท่าน ได้แก่ Thoucharee & Pitakaso (2012) ได้ศึกษาการจัดการโลจิสติกส์และโซ่อุปทานข้าวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย โดยการประยุกต์แบบจำลองอ้างอิงการดำเนินงานโซ่อุปทานและการวิเคราะห์ต้นทุนโลจิสติกส์ วิเคราะห์ปัญหา และเสนอแนวทางในการจัดการโลจิสติกส์และโซ่อุปทานข้าว ซึ่งผลการศึกษาพบว่ากลุ่มผู้ผลิตข้าวเปลือกประกอบด้วยเกษตรกร ผู้จัดหาข้าวเปลือกประกอบด้วยพ่อค้าคนกลาง กลุ่มเกษตรกรตลาดกลาง กลุ่มผู้ผลิตข้าวสารประกอบด้วยโรงสีข้าว สหกรณ์การเกษตรและกลุ่มผู้จำหน่ายข้าวประกอบด้วยพ่อค้าส่งออก ห้าง พ่อค้าขายส่ง/ขายปลีก โดยต้นทุนโลจิสติกส์ที่เกิดขึ้นในแต่ละกลุ่มของโซ่อุปทานข้าวมีมูลค่ามากเกือบทุกกลุ่ม ดังนั้นจึงควรมุ่งเน้นการบริหารจัดการการขนส่งเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพโดยรวมของระบบโลจิสติกส์และโซ่อุปทานข้าว

นอกจากนี้ Chidchob et al. (2014) ได้ทำการศึกษาการพัฒนาแบบจำลองโซ่อุปทานของข้าวหอมมะลินิทรีย์ในประเทศไทย เพื่อศึกษาระบบโลจิสติกส์และโซ่อุปทานข้าวหอมมะลินิทรีย์จากต้นน้ำสู่ปลายน้ำ ศึกษาต้นทุน

การตลาดและส่วนเหลือมทางการตลาดข้าวหอมมะลินิทรีย์ พัฒนาแบบจำลองโซ่อุปทานอ้างอิงข้าวหอมมะลินิทรีย์ โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบว่า ห่วงโซ่อุปทานของข้าวหอมมะลินิทรีย์มีลักษณะขั้นตอนที่สั้นกว่าห่วงโซ่อุปทานของข้าวทั่วไป ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในโซ่อุปทาน ได้แก่ เกษตรกรจะให้ความสำคัญกับการปลูกข้าวหอมมะลินิทรีย์ โดยเฉพาะเรื่องการปรับปรุงดิน เกษตรกรมีต้นทุนโลจิสติกส์รวม 2.31 บาท/กิโลกรัม โรงสีมีต้นทุนโลจิสติกส์ 3.55 บาท/กิโลกรัม ผู้ประกอบการบรรจุภัณฑ์ต้นทุนการตลาดมากที่สุด เมื่อพิจารณาถึงส่วนเหลือมทางการตลาดระหว่างราคาขายกับราคาซื้อ เกษตรกรมีส่วนเหลือมทางการตลาดมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 46.67 ข้าวหอมมะลินิทรีย์มีปัญหาในการเชื่อมโยงข้อมูลคุณภาพข้าวเปลือกและข้าวสารคือ ในแต่ละระดับของโซ่อุปทานจะให้ความสำคัญในเรื่องคุณภาพข้าวที่แตกต่างกัน ดังนั้นจึงเสนอแนะว่าการพัฒนาโซ่อุปทานนั้น ทุกระดับควรยึดหลักปฏิบัติที่ดีที่สุดที่เหมือนกัน เพื่อให้การบริหารจัดการวางแผนการดำเนินงาน การจัดจำหน่าย และการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับข้าวหอมมะลินิทรีย์ตลอดโซ่อุปทาน

นักวิจัยอีกกลุ่มที่สนใจศึกษาการจัดการโซ่อุปทานคือ Tinnaphop, Meksang & Chanbanchong (2016) ได้ศึกษาการจัดการห่วงโซ่อุปทานโดยวิสาหกิจชุมชนผลิตข้าวอินทรีย์ในเขตภาคกลางของประเทศไทย เพื่อสำรวจสภาพและปัญหาของการจัดการห่วงโซ่อุปทานในวิสาหกิจชุมชนผลิตข้าวอินทรีย์ในเขตภาคกลาง โดยพิจารณาจากกระบวนการจัดการแบบ SCOR Model และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของกระบวนการจัดการห่วงโซ่อุปทานกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ในวิสาหกิจชุมชนผลิตข้าวอินทรีย์ในเขตภาคกลางที่ประสบความสำเร็จ ผลการวิจัยพบว่าแนวทางการจัดการห่วงโซ่อุปทานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตข้าวอินทรีย์เพื่อให้สามารถดำเนินกิจการด้านการเกษตรได้อย่างเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ภายใต้พื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นและการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตและพบ

องค์ประกอบที่เป็นปัจจัยส่งเสริมความสำเร็จในการจัดการห่วงโซ่อุปทานของการผลิตข้าวอินทรีย์ ได้แก่ กลุ่มปัจจัย 6 กลุ่มดังนี้ 1) กลุ่มปัจจัย 8S ได้แก่ Story, System, Skill, Staff, Situation, Standard, Satisfaction และ Sustainable 2) กลุ่มปัจจัย 5P ได้แก่ Product, Packaging, Perception, Publicize และ Policy 3) กลุ่มปัจจัย 3C ได้แก่ Customer, Creditable และ Culture 4) กลุ่มปัจจัย 1N ได้แก่ Network 5) กลุ่มปัจจัย 1B ได้แก่ Brand 6) กลุ่มปัจจัย 1M ได้แก่ Management นอกจากนี้ Kamonlimsakun et al. (2017) ได้ศึกษาการจัดการโลจิสติกส์และโซ่อุปทานข้าวจังหวัดนครราชสีมา ตั้งแต่กระบวนการต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ และได้วิเคราะห์สภาพปัญหา อุปสรรคที่เกิดขึ้นเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะในการพัฒนาโซ่อุปทานข้าว จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรในจังหวัดนครราชสีมาไม่มีวิธีการผลิตข้าวที่เปลี่ยนจากการปลูกเพื่อการบริโภค มาเน้นการปลูกเพื่อการค้า สภาพปัญหาและอุปสรรคในโซ่อุปทานข้าว ได้แก่ สภาพแวดล้อมไม่เหมาะสม ขาดการวางแผนการผลิต และเก็บเกี่ยวที่ดี ผลผลิตคุณภาพไม่ดี ขาดตลาดรองรับข้าวเฉพาะ การกระจายข้อมูลสารสนเทศยังไม่ทั่วถึง มาตรฐานการรับซื้อในต่างประเทศสูง การถูกกดราคาจากตลาดโลก ภาครัฐสนับสนุนแต่ไม่ครอบคลุมทุกด้าน ขาดการประสานงานกัน เกษตรกรยึดติดกับการปลูกแบบเดิมและไม่สามารถรวมกลุ่มได้

วิธีการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากร 2 กลุ่มคือ N1 คือ ผู้รวบรวมข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง จำนวน 7 ราย ซึ่งเลือกจากกลุ่มเกษตรกรกลุ่มที่ศูนย์วิจัยข้าวพัทลุงเลือกเป็นกลุ่มที่จะนำร่องในการให้การสนับสนุนเพื่อพัฒนาศักยภาพทางด้านการตลาด ซึ่งได้แก่ (1) กลุ่มข้าวอินทรีย์ วิถี

พนาตุง (2) กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดตำบลตำนาน (3) กลุ่มอนุรักษ์พื้นฟูพันธุ์ข้าวพื้นบ้านนาปะขอ (4) กลุ่มรวมใจพัฒนาปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง (5) กลุ่มอนุรักษ์ท้องถิ่นเกษตรอินทรีย์บ้านโคกทรายผ่อง (6) กลุ่มข้าวสังข์หยดอินทรีย์บ้านพังดาน และ (7) วิสาหกิจบ้านเขากลาง ทำการรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ N2 คือ เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงที่เป็นสมาชิกของผู้รวบรวมข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง 7 ราย ข้างต้น จำนวน 83 ราย

โดยได้ทำการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Yamane, 1967 cited in Sinjaru, 2007) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% โดยการเลือกตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 69 ราย (n2) ทำการรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม

2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยในครั้งนี้จากแหล่งต่างๆ เช่น หนังสือ เอกสารตีพิมพ์ทางวิชาการ สื่ออิเล็กทรอนิกส์

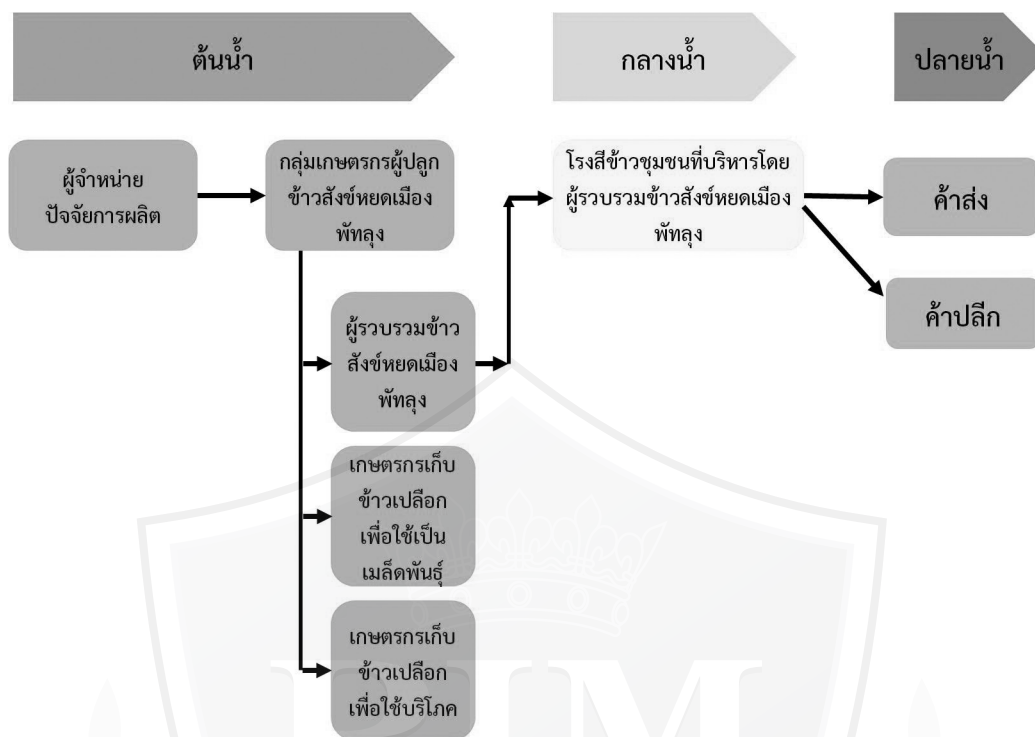
การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การศึกษาโซ่อุปทานของข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research)

2. การวิเคราะห์ส่วนต้นน้ำของโซ่อุปทานของข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง โดยใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Method) ด้วย SCOR Model ในแต่ละหน้าที่ของ Plan, Source, Make, Delivery และ Return เพื่อวิเคราะห์กระบวนการจัดการโซ่อุปทานเพื่อทราบปัญหาที่จะนำไปสู่การแก้ไขและพัฒนา

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาโซ่อุปทานของข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงพบว่า โซ่อุปทานของข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงเป็นดังภาพที่ 2 และมีส่วนประกอบดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2 โซ่อุปทานของผู้ประกอบการข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง
ที่สำรวจจากผู้ประกอบการ 7 กลุ่ม ปีสำรวจ 2560

ต้นน้ำ คือ เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง โดยผู้จำหน่ายปัจจัยการผลิตคือ ร้านค้าในชุมชน ซึ่งเกษตรกรจะทำการซื้ออุปกรณ์ในการผลิตข้าวจากร้านเหล่านั้น ในส่วนของเมล็ดพันธุ์ข้าว เกษตรกรจะทำการผลิตพันธุ์ข้าวเองและมีการสนับสนุนเมล็ดพันธุ์จากศูนย์วิจัยข้าวพัทลุงจำนวนหนึ่ง เกษตรกรจะไม่มี การใช้สารเคมีในนาข้าวเนื่องจากมีการทำนาแบบอินทรีย์ ดังนั้น เกษตรกรมีการผลิตปุ๋ยและสารกำจัดศัตรูพืช/โรคพืชชีวภาพ โดยทำการรวมกลุ่มกันแล้วช่วยกันผลิตเพื่อใช้กันในกลุ่มของตนเอง

เกษตรกรตัวอย่างผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง ส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถม คิดเป็นร้อยละ 63.77 มีสมาชิกภายในครัวเรือนเฉลี่ย 4 คน โดยจะมีสมาชิกที่เป็นแรงงานเฉลี่ย 2 คน มีประสบการณ์ในการปลูกข้าวทั่วไป 12 ปี และประสบการณ์ในการปลูกข้าวสังข์หยด 4 ปี มีพื้นที่ปลูกข้าวเฉลี่ยจำนวน 6.17 ไร่

ส่วนใหญ่เป็นที่ดินของตนเอง คิดเป็นร้อยละ 84.06 เมล็ดพันธุ์ของเกษตรกรตัวอย่างส่วนใหญ่ที่ใช้ในการปลูก มีแหล่งที่มาจากการผลิตเอง ซึ่งได้จากการผลิตข้าวในรอบการผลิตที่ผ่านมา คิดเป็นร้อยละ 75.36 วิธีการปลูกข้าวของเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นวิธีนาหว่านน้ำตม คิดเป็นร้อยละ 55.07 เกษตรกรปลูกข้าว 1 ครั้งต่อปี โดยส่วนใหญ่ใช้น้ำฝนถึงร้อยละ 92.75 เกษตรกรกำจัดวัชพืชด้วยวิธีขังน้ำ คิดเป็นร้อยละ 82.61 ช่วงเวลาการเก็บเกี่ยวส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 16 มกราคม-15 กุมภาพันธ์ คิดเป็นร้อยละ 85.51 เกษตรกรขายข้าวสดโดยไม่ผ่านกระบวนการลดความชื้น คิดเป็นร้อยละ 85.51 เกษตรกรส่วนใหญ่ขนข้าวไปขายด้วยรถเกี่ยวข้าวมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 85.51 แหล่งที่เกษตรกรนำผลผลิตไปขายคือ ขายให้ผู้รวบรวมข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง คิดเป็นร้อยละ 50.72

กลางน้ำ คือ ผู้รวบรวมข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง ในชุมชน ซึ่งคือสมาชิกกลุ่มเกษตรกรในส่วนต้นน้ำที่ได้รับคัดเลือกจากกลุ่มเกษตรกรให้เป็นหัวหน้ากลุ่มและทำหน้าที่รวบรวมข้าวสังข์หยดเพื่อนำไปสีเป็นข้าวสารเพื่อเตรียมจัดจำหน่ายต่อไป

ผู้รวบรวมส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 57.14 ส่วนใหญ่เรียนจบจากคณะบริหารธุรกิจ คิดเป็นร้อยละ 42.86 ผู้รวบรวมทุกคนจะมีโรงสีข้าวสังข์หยดเป็นของตนเอง โดยระยะเวลาดำเนินการของโรงสีเฉลี่ย 7 ปี มีจำนวนสมาชิกเฉลี่ย 12 คน มีพื้นที่โรงสีเฉลี่ย 3 ไร่ มีเงินทุนหมุนเวียนในระบบเฉลี่ยจำนวน 115,000 บาท และมีรายได้ต่อเดือนเฉลี่ยจำนวน 20,000 บาท โดยผู้รวบรวมมีแหล่งเงินทุนที่ได้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) คิดเป็นร้อยละ 57.14 มีแหล่งรับซื้อคือ สมาชิกในกลุ่ม คิดเป็นร้อยละ 100 ส่วนใหญ่จะเก็บข้าวเปลือกเป็นระยะเวลา 12 เดือน คิดเป็นร้อยละ 85.71 ซึ่งปริมาณการรับซื้อข้าวเฉลี่ย 36.14 ตัน/ปี มีปริมาณข้าวเปลือกสำรองเฉลี่ย 7.71 ตัน/ปี และปริมาณความชื้นที่รับซื้ออยู่ที่ 14.57% สัดส่วนข้าวหลังจากการสีมีดังนี้ มีปริมาณข้าวตัน 60% ปริมาณข้าวหัก 26% ปริมาณแกลบ 6.96% ปริมาณสิ่งเจือปน 5.53% และปริมาณรำข้าว 3.45% ปริมาณของขนาดบรรจุมีตั้งแต่ 250 กรัม, 1 กิโลกรัม, 5 กิโลกรัม, 50 กิโลกรัม ส่วนใหญ่ไม่มีกระบวนการตรวจสอบย้อนกลับ คิดเป็นร้อยละ 71.43 และการบรรจุมีการระบุยี่ห้อ

ปลายน้ำ คือ ผู้รวบรวมที่ทำการรวบรวมข้าวจากเกษตรกรซึ่งทำการแปรรูปเป็นข้าวสาร จากนั้นจะทำการจัดจำหน่ายภายใต้ตราสินค้าของตนเอง โดยราคาขายปลีกเฉลี่ยของข้าวกล้องสูงที่สุดอยู่ที่ 72.86 บาทต่อกิโลกรัม รองลงมาคือ ข้าวขาวขัดชมพูราคา 67.00 บาทต่อกิโลกรัม ข้าวหอมมะลิราคา 66.43 บาทต่อกิโลกรัม และปลายข้าวราคา 19.00 บาทต่อกิโลกรัม ตามลำดับ ราคาขายส่งข้าวกล้องอยู่ที่ 58.33 บาทต่อกิโลกรัม ข้าวขาวขัดชมพูราคา 53.13 บาทต่อกิโลกรัม ข้าวหอมมะ

ลิ 50.83 บาทต่อกิโลกรัม และปลายข้าวราคา 16.00 บาทต่อกิโลกรัม ตามลำดับ ซึ่งวิธีการจำหน่ายจะจำหน่ายทั้งปลีกและส่ง โดยมีผู้รวบรวม 2 รายที่มีอัตราส่วนการขายปลีกมากกว่า 80% และมีผู้รวบรวม 5 รายที่มีอัตราการขายส่งมากกว่า 80% ของสัดส่วนการขายทั้งหมด ผู้รวบรวมส่วนใหญ่ (จำนวน 5 ราย) นิยมขายผ่านช่องทางสื่อออนไลน์ และมีจำนวน 4 รายที่ขายในร้านค้าในชุมชน และมีเพียง 1 รายที่มีการจัดจำหน่ายทางห้างสรรพสินค้า ผู้รวบรวมส่วนใหญ่ (จำนวน 5 ราย) นิยมทำการประชาสัมพันธ์ผ่านทางสื่อออนไลน์

ผลการวิเคราะห์ที่ข้อมูลทางส่วนต้นน้ำของข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงโดยใช้ SCOR Model พบว่า ปัญหาด้านการจัดการในมิติของ SCOR Model มีดังนี้

1) การจัดการด้านกระบวนการวางแผน (Plan) พบปัญหา คือ เกษตรกรไม่สามารถคาดการณ์ปริมาณผลผลิตที่แน่นอนในแต่ละปีได้ เนื่องจากปริมาณผลผลิตขึ้นกับความเสียหายที่เกิดจากการเกิดอุทกภัย และขาดการวางแผนการผลิตตามปริมาณความต้องการ เนื่องจากขาดการรับทราบข้อมูลปริมาณความต้องการของข้าวสังข์หยด มีเพียงผู้รวบรวมที่รับทราบข้อมูลปริมาณความต้องการซื้อจากผู้บริโภคเท่านั้น

2) การจัดการด้านกระบวนการจัดหา (Source) พบปัญหา คือ เกษตรกรไม่สามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ที่มีความบริสุทธิ์ของพันธุ์ได้สูง และไม่สามารถผลิตพันธุ์ข้าวได้ในปริมาณที่เพียงพอ เนื่องจากการผลิตเมล็ดพันธุ์ที่มีความบริสุทธิ์สูงต้องอาศัยความเชี่ยวชาญและความประณีตในการผลิต ซึ่งมีเกษตรกรบางส่วนเท่านั้นที่สามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ที่มีความบริสุทธิ์สูงได้

3) การจัดการด้านกระบวนการผลิต (Make) พบปัญหา คือ การมีข้าวปนในแปลง และการเกิดอุทกภัย และมีปริมาณผลผลิตต่อไร่ต่ำ นอกจากนี้ปัญหาหลักคือ เกษตรกรไม่สามารถจัดการคุณภาพข้าวให้เป็นไปตามที่ตลาดต้องการได้ เนื่องจากไม่ทราบถึงคุณลักษณะของข้าวที่ผู้บริโภคต้องการ นอกจากนี้เกษตรกรยังประสบ

ปัญหาด้านอุทกภัยเป็นประจำทุกปี เนื่องจากช่วงเก็บเกี่ยวข้าวสังข์หยดจะเป็นช่วงฤดูฝนในจังหวัดพัทลุง ส่งผลให้เกษตรกรไม่สามารถควบคุมคุณภาพและปริมาณผลผลิตข้าวได้

4) การจัดการด้านกระบวนการจัดส่ง (Delivery) พบปัญหา คือ ปัญหาด้านกระบวนการจัดส่ง ต้นทุนการจัดส่งสูง เนื่องจากเกษตรกรต้องแบกรับค่าขนส่งข้าวเปลือกไปยังโรงสีเอง

5) การจัดการด้านกระบวนการส่งคืน (Return) ไม่พบปัญหาด้านการส่งคืน เนื่องจากผู้รวบรวมจะมีการรับซื้อผลผลิตทั้งหมดของเกษตรกร โดยจะให้ราคาตามคุณภาพของผลผลิต อย่างไรก็ตามในส่วนนี้เป็นผลมาจากการที่เกษตรกรบางส่วนไม่สามารถควบคุมคุณภาพของผลผลิตได้ตามที่ผู้รวบรวมต้องการได้จึงทำให้ต้องขายข้าวเปลือกตามระดับคุณภาพที่ผลิตได้

อภิปรายผล

การศึกษาโซ่อุปทานของข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงในการดำเนินงานตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ การดำเนินงานในแต่ละส่วนมีการเกี่ยวข้องและส่งผลกระทบต่อกันค่อนข้างมาก จากการศึกษาพบว่า การดำเนินงานภายใต้โซ่อุปทานยังไม่ดีมากนัก เนื่องจากแต่ละส่วนต่างทำหน้าที่ของตนและไม่ได้มีภาพในการทำงานร่วมกัน ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์ที่ออกมายังไม่มีคุณภาพและปริมาณตามที่ต้องการ นอกจากนี้ยังส่งผลทำให้การได้รับการรับรองมาตรฐานต่างๆ เป็นไปได้ยากเช่นกัน กล่าวคือ

ในส่วนของต้นน้ำ เกษตรกรจะมีหน้าที่ปลูกข้าวแต่เดิมมีการปลูกข้าวสังข์หยดเพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นส่วนใหญ่ และในช่วงหลังได้มีการปรับเปลี่ยนมาเป็นการปลูกเพื่อการค้า ซึ่งจะมีการปลูกข้าวตามความรู้ที่ถูกถ่ายทอดกันมา ทำให้ไม่สามารถควบคุมคุณภาพและปริมาณของผลผลิตได้ดีเท่าที่ควร เช่น การปลูกได้ปริมาณผลผลิตน้อย และการมีข้าวพันธุ์ปนในแปลงนาเมื่อขายข้าวเปลือกให้กับโรงสี ทำให้โรงสีได้รับข้าวเปลือก

ที่มีสิ่งปลอมปนสูง และมีปริมาณไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาด ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Kamonlimsakun et al. (2017) ซึ่งได้ศึกษาโซ่อุปทานของข้าวในจังหวัดนครราชสีมาพบว่า ปัญหาในการจัดการโซ่อุปทานข้าว คือ การที่เกษตรกรปรับเปลี่ยนจากการปลูกข้าวเพื่อบริโภคในครัวเรือนมาสู่การปลูกเพื่อการค้า ส่งผลให้ประสบปัญหาด้านการขาดการวางแผนในการผลิตและเก็บเกี่ยวที่ดี ผลผลิตไม่ได้คุณภาพ นอกจากนี้พบว่า เกษตรกรต้องแบกรับต้นทุนในการขนส่งข้าวเปลือกไปส่งให้กับผู้รวบรวม ทำให้ต้นทุนการผลิตของเกษตรกรสูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Thoucharee & Pitakaso (2012) ที่ได้ศึกษาการจัดการโลจิสติกส์และโซ่อุปทานข้าวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย และพบว่า ต้นทุนการขนส่งเป็นต้นทุนหลักตัวหนึ่งที่เกิดขึ้นในการผลิตข้าว

ในส่วนของกลางน้ำ ผู้รวบรวมจะมีการรวบรวมข้าวจากเกษตรกรหลายๆ ราย โดยมากจะมีการตั้งกลุ่มขึ้นมาและมีระบบสมาชิก และทำการรับซื้อข้าวทั้งหมดจากสมาชิกในราคาที่แตกต่างกันไปตามคุณภาพ โดยมากจะทำการรับซื้อข้าวเปลือกสด เนื่องจากเกษตรกรจะทำการลดความชื้นด้วยการตากข้าว ซึ่งในบางรายไม่สามารถจัดการและลดความชื้นได้ในระดับที่โรงสีต้องการ หรือมีเชื้อราในข้าวเปลือกเนื่องจากกระบวนการตากข้าวที่ไม่ได้มาตรฐานของเกษตรกร ในกระบวนการสีข้าวพบว่า โรงสีส่วนใหญ่เป็นโรงสีชุมชน ซึ่งมีการใช้เครื่องสีข้าวขนาดเล็ก และไม่มีอุปกรณ์คัดแยกข้าว ทำให้มีการปลอมปนข้าวชนิดอื่นที่ไม่ใช่ข้าวสังข์หยด ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพและราคาขาย มีเพียงแค่โรงสีเดียวเท่านั้นที่มีเครื่องคัดเลือกข้าวปน จะเห็นได้ว่า ปัญหาหลักเกิดจากการขาดการสื่อสารข้อมูลของคุณลักษณะของสินค้าที่ผู้บริโภคต้องการ ทำให้เกษตรกรบางส่วนไม่สามารถผลิตข้าวได้ตรงตามความต้องการของผู้บริโภคได้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Chidchob et al. (2014) ซึ่งพบว่า ปัญหาหนึ่งในโซ่อุปทานของข้าวหอมมะลิอินทรีย์ คือ ปัญหาของการขาดการสื่อสารเชื่อมโยงข้อมูลด้านการผลิตข้าวอย่าง

ทั่วถึง ทำให้แต่ละระบบย่อยในโซ่อุปทานมีความสำคัญ ในการควบคุมคุณภาพข้าวแตกต่างกัน

ในส่วนของปลายน้ำ ผู้รวบรวมนอกจากจะดำเนินงาน ในส่วนของกลางน้ำแล้ว ยังดำเนินการในส่วนของปลายน้ำ อีกด้วย นั่นคือหลังจากกระบวนการสีข้าวจะทำการจัด จำหน่ายข้าวสารภายใต้แบรนด์ของตนเอง ซึ่งแต่ละกลุ่ม จะมีศักยภาพที่แตกต่างกัน โดยกลุ่มที่มีศักยภาพสูง จะสามารถออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่สวยงาม สามารถเข้าถึง ตลาดระดับบนได้ เช่น ห้างสรรพสินค้า แต่ผู้รวบรวม ส่วนใหญ่จะไม่สามารถเข้าตลาดระดับบนได้ เนื่องจากการรวมกลุ่มเป็นการรวมกลุ่มกันเองในชุมชนและเลือก คนที่มีความเป็นผู้นำเป็นหัวหน้ากลุ่มเพื่อรวบรวมข้าว ซึ่งอาจไม่มีความรู้เพียงพอในด้านการตลาด

สรุปผล

การวิเคราะห์โซ่อุปทานของข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง ด้วย SCOR Model แสดงให้เห็นถึงการดำเนินงานที่ ต่อเนื่องกันตั้งแต่กระบวนการวางแผน การจัดหาปัจจัย การผลิต การจัดส่ง และการส่งคืนตั้งแต่ระดับต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ การวิเคราะห์โซ่อุปทานของข้าว สังข์หยดเมืองพัทลุง ภายใต้มิติของ SCOR Model พบว่า ด้านกระบวนการวางแผน เกษตรกรไม่มีการวางแผน ทั้งแผนการเตรียมเมล็ดพันธุ์ให้เพียงพอต่อการปลูก ทำให้ เกษตรกรสามารถปลูกได้ตามจำนวนที่มีเมล็ดพันธุ์เท่านั้น และไม่ได้วางแผนในด้านปริมาณของผลผลิตที่ต้องการ ส่งผลให้ผู้รวบรวม อีกทั้งยังไม่สามารถคาดการณ์ปริมาณ ผลผลิตที่แน่นอนในแต่ละปีได้อย่างแม่นยำ ด้านกระบวนการ จัดหา เกษตรกรประสบปัญหาด้านปริมาณเมล็ดพันธุ์ข้าว ที่ไม่เพียงพอ และพันธุ์ข้าวที่เกษตรกรเตรียมเองนั้นมี คุณภาพต่ำเมื่อเทียบกับพันธุ์ข้าวที่สนับสนุนโดยศูนย์วิจัย ข้าวพัทลุง ด้านกระบวนการผลิต เกษตรกรไม่ค่อยประสบ ปัญหาเรื่องโรคและแมลงศัตรูพืช เนื่องจากข้าวสายพันธุ์นี้

เป็นข้าวท้องถิ่นที่มีความแข็งแรงและสามารถต้านทานโรค และแมลงศัตรูพืชได้ดี อย่างไรก็ตามปัญหาที่เกษตรกรพบ คือเรื่องของอุทกภัยที่ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างมาก ด้านกระบวนการส่งมอบ เกษตรกรจะเป็นผู้ส่งมอบ ข้าวเปลือกให้กับผู้รวบรวม โดยเกษตรกรส่วนใหญ่จะจ้าง รถเกี่ยวข้าวมาเกี่ยวข้าวและจำหน่ายข้าวเปลือกสดสู่โรงสี ต่อไป ด้านกระบวนการส่งคืน เกษตรกรไม่ประสบปัญหา ใดๆ เนื่องจากในการซื้อขาย ผู้รวบรวมจะทำการซื้อ ข้าวเปลือกทั้งหมดจากเกษตรกร เนื่องจากการรวมกลุ่ม และใช้ระบบสมาชิก การรับซื้อผลผลิตทั้งหมดจากสมาชิก ถือเป็นแนวปฏิบัติของกลุ่ม

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การดำเนินงานภายใต้โซ่อุปทาน ของข้าวสังข์หยดนี้ยังเป็นการทำงานที่แยกส่วนอยู่นั่นคือ ต่างคนต่างทำหน้าที่ของตนเอง ทำให้ผลที่ออกมาไม่เป็นไป ในทิศทางเดียวกันกับที่ตลาดต้องการ จึงควรให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงการทำงานในแต่ละหน่วยให้มากขึ้น มีการติดต่อสื่อสารข้อมูลให้ทุกหน่วยเข้าใจตรงกัน และยึดแนวปฏิบัติเพื่อมุ่งสู่เป้าหมายเดียวกัน โดยบุคคล ที่จะมามีบทบาทมากที่สุดคือ ผู้รวบรวมที่ควรจะเป็น ผู้ประสานงานและมอบแนวทางการปฏิบัติแก่เกษตรกร

ข้อเสนอแนะสำหรับเกษตรกร

เกษตรกรควรรับทราบข้อมูลและความต้องการของ ผู้บริโภคเกี่ยวกับคุณภาพที่ผู้บริโภคต้องการ เพื่อจะได้ นำมากำหนดแนวทางการดูแลข้าวเพื่อให้ได้คุณภาพและ สามารถขายได้ในราคาที่สูงขึ้น โดยผู้รวบรวมสามารถ เป็นผู้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมกับเกษตรกรได้

ในการพัฒนาศักยภาพของโซ่อุปทานของข้าวสังข์หยด เมืองพัทลุงควรมีการสร้างแนวปฏิบัติที่ดีทั้งในส่วน ของ ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ เพื่อเป็นแนวทางเดียวกัน ในการผลิตสินค้าให้ตรงตามความต้องการของผู้บริโภค ตลอดโซ่อุปทาน

References

- Chidchob, T., Sompen, N., Yoawasakunmat, S. & Dungwak, P. (2014). Organic Jasmine Rice Supply Chain Development in Thailand Model. *Khon Kaen Agricultural Journal*, 42(2), 243-248. [in Thai]
- Kamonlimsakun, S. Watcharakietsak, T., Kitatron, D. & Techateerapreda, S. (2017). Rice Logistics and Supply Chain Management in Nakhon Ratchasima Province: Current Situation, Relations, Problems and Development Guidelines. *Suranaree Journal of Social Science*, 2(11), 119-143. [in Thai]
- Matichon Online. (2016). *Sangyod Muang Phatthalung Rice Granted GI Protection in EU*. Retrieved July 1, 2018, from https://www.matichon.co.th/economy/news_319986 [in Thai]
- Rice Department. (2018). *What is GI rice*. Retrieved July 1, 2018, from <http://brpd.ricethailand.go.th/index.php/standard-rice/77-gi01> [in Thai]
- Saeton, S. (2007). *Sangyod Muang Phatthalung Rice*. Retrieved July 1, 2018, from http://ptl-rrc.ricethailand.go.th/images/image/pdf/newpicture/s_yod.pdf [in Thai]
- Saeton, S. (n.d.). *Health Rice: Sangyod Muang Phatthalung*. Retrieved July 1, 2018, from http://ptl-rrc.ricethailand.go.th/images/image/pdf/newpicture/s_yod5.pdf [in Thai]
- Simchi-Levi, D., Kaminsky, P. & Simchi-Levi, E. (2003). *Designing and Managing the Supply Chain, Concept, Strategies and Case Studies*. New York: McGraw-Hill.
- Sinjaru, T. (2007). *Research and Data analysis using SPSS (7th ed)*. Bangkok: V Inter Print. [in Thai]
- Supply Chain Council. (2010). *Supply Chain Operations Reference (SCOR) Model: Overview-Version 10.0*. Cypress, TX: The Council.
- Thoucharee, S. & Pitakaso, R. (2012). Logistics and Supply Chain Management of Rice in the Northeastern Area of Thailand. *KKU Research Journal*, 17(1), 125-141. [in Thai]
- Tinnaphop, T., Meksang, S. & Chanbanchong, C. (2016). Supply Chain Management by Community Enterprise Producing Organic Rice in the Central Region of Thailand. *VRU Research and Development Journal Science and Technology*, 11(3), 320-330. [in Thai]
- Verma, R. & Boyer, K. (2010). *Operations and Supply Chain Management: World Class Theory and Practice*. London: South-Western Cengage Learning.
- Wongyutthagai, P. (2008). Supply Chain Management. *Journal of Industrial Education*, 2(2), 6-10. [in Thai]

Name and Surname: Monruedee Moonkhum

Highest Education: Ph.D. in Environmental Science and Engineering,
Gwangju Institute of Science and Technology

University or Agency: Panyapiwat Institute of Management

Field of Expertise: Agribusiness and Environmental Management

Address: 85/1 Moo 2, Chaengwattana Rd., Bang Talad, Pakkred,
Nonthaburi 11120

Name and Surname: Viwat Maikaensarn

Highest Education: MBA, National Institution Development
Administration (NIDA)

University or Agency: Panyapiwat Institute of Management

Field of Expertise: Agribusiness

Address: 85/1 Moo 2, Chaengwattana Rd., Bang Talad, Pakkred,
Nonthaburi 11120

PANYAPIWAT
INSTITUTE OF MANAGEMENT

สถาบันการจัดการปัญญาภิวัตน์